

„Hajme mužně pravdy, práva...“: Fotografické album osobností ze Sbírek Bohuslava Duška v Archivu Národního muzea¹

LIBOR JŮN – LENKA LESENSKÁ – KLÁRA WOITSCHOVÁ

ABSTRACT: „Let us manfully hold truths, rights...“ **Photographic album of personalities from the Bohuslav Dušek Collection in the Archives of the National Museum**

One of the traces of Bohuslav Dušek's extensive collecting and patronage activities is the archival collection stored in the National Museum Archives. It includes (under the inventory number 1744) a photographic album containing portrait photographs (business card format) of important personalities of Czech political, cultural and public life in the second half of the 19th century. The collection of photographs is both an important iconographic source for the history of Czech society in the 19th century and a very interesting insight into the production of important photographic studios of the time. Apart from the content analysis of the photographic album (represented photographic studios, personalities, the role of the photographic album in society), attention is also paid to the question of the physical condition of the album as an artefact forming part of the national cultural heritage.

KEY WORDS: Photographic Album – Bohuslav Dušek – Archives of the National Museum – Culture History – History of Photography – History of the 19th Century – Cultural Heritage

CONTACTS: Mgr. Libor Jůn, Ph.D., Národní muzeum – Historické muzeum, Archiv Národního muzea, Na Zátorách 6, 170 00 Praha 7; e-mail: libor.jun@nm.cz; MgA. Lenka Lesenská, restaurátorka fotografií; e-mail: l.lesenska@gmail.com; PhDr. Klára Woitschová, Ph.D., Archiv Národního muzea, Na Zátorách 6, 170 00 Praha 7; e-mail: klara.woitschova@nm.cz

Jméno Bohuslava Duška² – štedrého mecenáše a více než poučeného sběratele – je i dnes, více než 60 let po jeho smrti, oprávněně reflektováno jak v české uměnovědné literatuře, tak i historickou odbornou veřejností. Jistě plným právem, obzvláště když si uvědomíme, že výsledky Duškovy mnohaleté neúnavné sběratelské práce nakonec obohatily především tuzemské veřejné paměťové instituce (mj. Národní galerii, Národní muzeum nebo Umělecko-průmyslové muzeum). Navíc to, co bylo z rozsáhlých Duškových sbírek pro tyto instituce získáno, náleží v mnoha ohledech k tomu nejlepšímu, co se nalézá v příslušných fondech. Duškovo mecenášství je tak plně srovnatelné s odkazy a činy významných českých mecenášů umění nejen 20., ale i 19. století, a tak je jistě i velkým paradoxem, že ačkoliv je dnes

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/15.II.b, 00023272).

2 Bohuslav Dušek (23. 11. 1886 – 17. 6. 1957), bankovní úředník, sběratel a mecenáš. Ač prakticky celý život pracoval v Živnostenské bance, veškeré svoje úsilí a volný čas věnoval rozsáhlé zaměřenému sběratelství. V tom mu aktivně pomáhala i jeho první manželka Vlasta roz. Elisová (zemřela v roce 1948) a posléze i jeho druhá choť Hermína roz. Teplá. Ta se stala i vykonavatelkou Duškovy závěti a v roce 1977 věnovala Národnímu muzeu rozsáhlý soubor Duškem nashromážděných knih, rukopisů a archiválií.

oprávněně reflektován odbornou veřejností, laickému publiku je jeho celoživotní sběratelské usilování prakticky neznámé. Ještě připomeňme, že Dušek byl v otázkách dějin umění či dějin literatury samoukem, neboť absolvoval obchodní akademii.

Jednou z četných obdařených institucí bylo po jeho smrti Národní muzeum, respektive muzejní archiv a muzejní knihovna. A v obou případech se jedná o soubory významné jak svým počtem, tak i kvalitou. Duškův knižní fond v muzejní knihovně v současnosti představuje 3 199 jednotek a „Archivní sbírky Bohuslava Duška“ 1 797 inventárních čísel. Oba tyto celky, knihovní i archivní, jsou rovněž i náležitě zpracovány a využívány badatelskou veřejností.³ Pro úplnost je nutno ještě dodat, že muzejní archiv spravuje i osobní archiv Bohuslava Duška. Ten je významný a v mnoha ohledech nenahraditelný pro poznání Duškova osobního života a zároveň s tím i pro interpretaci jeho sběratelství a genezi sbírky. A podobně cenným materiálem jsou i písemnosti Bohuslavova bratra – Cyrilla Duška, novináře, aktivního člena 1. odboje a posléze československého diplomata – uložené tamtéž.⁴

Archivní sbírky Bohuslava Duška jsou v každém ohledu nesmírně cenným souborem, v němž je v jisté nadsázce otištěno mnoho z českých kulturních dějin. Ať se již jedná o soubory korespondencí významných českých literátů, umělců či dalších představitelů veřejného života, nebo rozsáhlou dokumentaci tuzemského divadelního a operního života (obzvláště v 19. století), soubor politických letáků (zejména z roku 1848) atd. Unikátem jsou autorské kresby Karla Hynka Máchy, případně četné autografy (Karel Havlíček Borovský, Karolina Světlá, Jaroslav Vrchlický aj.). A ačkoliv nemáme přímý důkaz o tom, že by se vůbec kdy B. Dušek systematicky zabýval fotografií, součástí jeho sbírek uložených v muzejním archivu je i dvojice poměrně rozsáhlých a výpravných fotografických alb.⁵ Jedno je věnováno fotografiím představitelů českého divadla 19. století a druhé je výběrem portrétních snímků významných osobností českého veřejného a uměleckého života 60. a 70. let 19. století (z tohoto času pocházejí v albu vložené snímky). A právě tomuto fotografickému artefaktu budou věnovány i naše následné úvahy a závěry.

Fotografické album inv. č. 1744

Fotografické album významných osobností 19. století z pozůstalosti Bohuslava Duška, jež je předmětem našeho zájmu, obsahuje celkem 25 listů a na každém z nich je prostor pro umístění čtyř fotografických vizitek. Všechna místa jsou obsazena, celkem tedy můžeme v albu nalézt 100 fotografických vizitek různé provenience, pocházejících z 60. a 70. let 19. století. Všechny jsou důsledně na rubové straně označeny stylizovaným razítkem s opi-

3 Viz Emílie PECHAROVÁ, Archivní Sbírký Bohuslava Duška, *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie* XXVI, 1981, č. 1–4.

4 Cyrill Dušek (5. 11. 1881 – 12. 1. 1924), český a československý žurnalista, diplomat a politik, člen České/Československé strany pokrokové a poslanec Revolučního národního shromáždění. Blízký spolupracovník Tomáše G. Masaryka, mj. odpovědný redaktor listu *Čas*. Po vzniku československého státu vstoupil do diplomatických služeb, účastnil se pařížské mírové konference, posléze se stal vyslancem ve švýcarském Bernu a poté se stal vyslancem v Egyptě. Zde ovšem náhle zemřel v důsledku nedoléčené tuberkulózy. Viz Adéla JŮNOVÁ MACKOVÁ – Hana NAVRÁTILOVÁ – Libor JŮN – Hana HAVLŮJOVÁ, *S diplomatem v Orientu. Cyril a Pavla Duškovi v Egyptě (1922–1924)*, Praha 2014; Emílie PECHAROVÁ, *Inventář pozůstalosti Bohuslav Dušek (1886–1957) a Cyrill Dušek (1881–1924)*, Praha 1978, 1980.

5 Archiv Národního muzea (dále ANM), Archivní sbírka Bohuslava Duška, inv. č. 1743 a inv. č. 1744.

sem *Sbírký Bohuslava Duška*. Album je vázáno v deskách z leštěného dřeva. Přední deska alba je zdobena vykládaním v podobě kytice. Knižní blok má zlatou ořízku. Celková stylizace desek (obzvláště vzhledem k jeho obsahu) je netypická a svým způsobem překvapivá. A to obzvláště v porovnání s honosnými deskami se zemským znakem českým, moravským a slezským, v nichž je vázáno album vyhrazené představitelům českého divadelního života. Zda šlo o záměr, náhodu či jiný (nám skrytý) důvod, již pravděpodobně nezjistíme.

Fotografické album jako artefakt hrálo v dějinách fotografie velice důležitou a často dosud i podceňovanou roli. Vzestup jeho užití úzce souvisel se zásadními změnami v technologii fotografického procesu, kdy finančně nákladnou a rovněž i zdoluhavě vytvářenou daguerrotypii (nutně adjustova-

Obrázek 1 – Přední deska fotografického alba ze sbírek Bohuslava Duška zdobena vykládaním v podobě kytice.

nou pod krycím sklem v rámečku či v pouzdře) nahradily snímky mnohočetně kopírované z různě zhotovovaných negativů. Výsledný pozitiv, nejčastěji umístěný na papírovém kartonu, sice sám o sobě byl samostatným artefaktem, ale díky jeho nižší ceně, a tudíž i větší dostupnosti ztratil oproti daguerrotypii svoji výlučnost a svým způsobem i exkluzivitu. Namísto několika málo kusů drahých daguerrotypií bylo nyní možno vlastnit celou sbírku či kolekci fotografií a bylo nutno je adekvátním způsobem uspořádat. To byla chvíle pro rozšíření fotografických alb, navíc když tu již existoval vzor alb a vzorníků určených pro přímého předchůdce fotografie – grafiku. Americká esejistka a teoretička fotografie Susan Sonntagová toto vyjádřila zcela výstižně: „*Jednotlivé fotografie byly vždy řazeny do širších celků..., které obalují svět a tím si samy říkají o obal.*“⁶

Postupně se tak fotografická alba stala téměř neodmyslitelnou součástí životního stylu nejen vyšších, ale i středních společenských vrstev. Album mohlo reprezentovat, bavit, ale i vzdělávat či jen oživovat vzpomínky. To vše díky uspořádání a sjednocení fotografií do celků vytvářených podle určitého klíče. V některých případech toto gradovalo až do výrazně prestižních záležitostí. Aristokratický či panovnický rod, rodina či určitá společnost se mohla reprezentovat honosným fotografickým albem s dokonalou a precizní vazbou a výzdobou. Stejně tak vznikala alba věnovaná konkrétním událostem nebo lokalitám. Tím se stala alba i velice žádaným obchodním artiklem, obzvláště pokud si uvědomíme, že spolehlivý přetisk fotografie se podařilo vyřešit až poměrně pozdě.

6 Susan SONNTOGOVÁ, *O fotografii*, Praha 1977, s. 16.

Obrázek 2 – Dvojportrét Františka Palackého a Františka Ladislava Riegera z dílny fotografa L. Angerera.

fotografické scény a v důsledku toho i významně ochuzení související kolektivní paměti.

Fotografická vizitka a její tvůrci

Všechny fotografie zastoupené ve výše zmiňovaném albu jsou fotografickými vizitkami, vzniklými zhruba v časovém rozpětí 60. a 70. let 19. století. V době, kdy fotografická vizitka zcela ovládla fotografický svět a často se hovoří dokonce o vizitkové mánii či šílenství, ne nepodobné tomu, které stejně rychle ovládlo svět v případě o něco dřívějšího nadšení a mánii z objevu daguerrotypie. Čistě z technického hlediska nebyla vizitka ničím převratným, i nadále se jednalo o fotografický obraz získávaný kopírováním z negativu. Změna a rychle se objevivší úspěch spočívaly ve formátu vizitky – ten byl skutečně odvozen od vizitky či navštívenky. Samotná fotografie byla nalepena na tuhý karton, na jehož rubové

Nadále fungoval i motiv sdílené společenské zábavy zprostředkovaný fotografickými alby. Kolektivní prohlížení, komentování prohlížených fotografií vzpomínkami či znalostmi a zkušenostmi vypravěče se stalo nedílnou součástí životního stylu. V průběhu času se fotografická alba dále vyvíjela. S uvedením přenosné kamery KODAK na trh roku 1888 přišla na scénu tzv. momentní fotografie. Tím došlo i ke změnám v pojetí fotografických alb. Stále více se vytvářela alba vlastní dokumentace jeho majitele, fotografického amatéra. Nebývalý rozmach fotografie (zcela nekontrolovatelně po roce 1918), a tudíž i fotografických alb provázal také celé 20. století. Fotografie se stala naprosto nepostradatelnou a běžnou součástí života. Dokumentovala, vytvářela a stejně tak i upravovala či přímo deformovala fakta, a to zcela ve smyslu slov Emila Zoly: „*Nemůžete tvrdit, že jste něco skutečného viděli, pokud jste to nevyfotografovali.*“⁷ Teprve nástup digitálního věku ve fotografii významně pozměnil roli fotografického alba a dnes můžeme pozorovat (bohužel) jeho postupný odchod z fo-

⁷ Tamtéž, s. 82.

straně byla umístěna adresa (a zároveň i reklama) fotografa či fotografického ateliéru, který vizitku vytvořil. Užívané formáty – nejčastěji se jednalo o negativ velikosti 94 x 58 mm, který se lepil na karton formátu 102 x 63 mm, kopírovaly skutečně užívané vizitky a zprvu měly být takto zhotovované portréty skutečně osobitou navštívenkou.⁸

Výrazně nižší cena vizitek než například daguerrotypií a možnost vytvářet je ve velkých počtech (již tehdejší fotografické přístroje byly upraveny pro sériové pořízení snímku) byly základem jak pro rychle rostoucí oblibu tohoto nového druhu fotografie, tak i pro komerční úspěch celého podniku, a tedy i pro rychlé šíření obliby fotografických alb. Právě vizitka a její obrovské počty a dostupnost byly podstatným fenoménem pro rozvoj obliby alb. Ta se stala, obdobně jako samotné fotografické vizitky rovněž i výhodným obchodním artiklem. Předmětem pro zábavu i poučení a vizuálním propojením celých kontinentů i společenských tříd. Kupříkladu portrét panovníka i celé jeho rodiny mohl touto cestou doslova vstoupit do každé rodiny, jakkoli byly její hmotné poměry nedobré.

A kdo byli tvůrci fotografických vizitek? Jednalo se o živnostenské fotografy, konečně běžný fotografický formát vizitek si již v roce 1854 nechal patentovat francouzský fotograf André A. E. Disdéri⁹ a již v roce 1851 pracoval s tímto formátem další Francouz Louis Dodéro,¹⁰ a to v Marseille. Do rakouských zemí vizitku uvedl slavný vídeňský fotograf Ludwig Angerer¹¹ a jistě proto nepřekvapí, že také on je v Duškově fotografickém albu zastoupen dvěma snímky. Fotografové zastoupení ve zmiňovaném albu náleží k nejzvučnějším jménům tehdejší domácí fotografie a jednotlivé ateliéry a místa jejich působení uvádíme v připojeném přehledu v závěru tohoto textu. Pokud bychom měli jmenovitě vzpomenout alespoň jedno jméno určitě jméno mělnického rodáka, fotografa a nakladatele Františka Fridricha.¹² Geograficky je nejvíce zastoupena (poměrně logicky) Praha, ale následují i jiná místa: Vídeň nebo severoitalské Benátky, Záhřeb či naopak menší česká města jako např. Mladá Boleslav či Písek.

Osobnosti

Osobností zastoupených v albu je méně, než by naznačoval počet míst na vizitky, je jich 85, neboť v některých případech je osobnost zachycena na třech a více fotografiích v průběhu času (takto např. František Palacký,¹³ František Ladislav Rieger,¹⁴ Miroslav Tyrš,¹⁵ Jan Ne-

8 Pavel SCHEUFLER, *Historické fotografické techniky*, Praha 1993, s. 21–24.

9 André A. E. Disdéri (28. 3. 1819–4. 10. 1889), francouzský daguerrotypista a portrétní fotograf, nejvýznamnější propagátor nového formátu fotografie – tzv. *carte de visite*, fotografické vizitky.

10 Louis Dodéro (6. 9. 1824 – 18. 12. 1902), francouzský portrétní fotograf, dlouhodobě působil v Marseille.

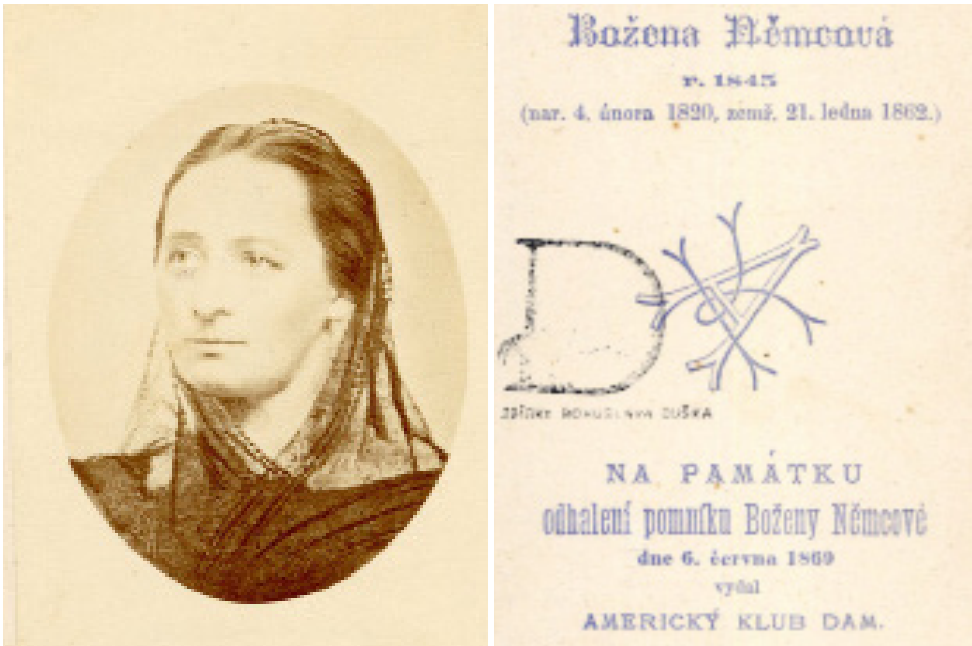
11 Ludwig Angerer (15. 8. 1827 – 12. 5. 1879), jeden z nejvýznamnějších vídeňských fotografů, část svých snímků vytvořil rovněž v Čechách nebo v Praze.

12 František Fridrich (21. 5. 1829 – 23. 3. 1892), ve své době náležel k nejvýznamnějším a také komerčně nejúspěšnějším živnostenským fotografům.

13 Je zachycen celkem na pěti vizitkách, z toho ve čtyřech případech jako jediný objekt zájmu fotografa (fol. 1, č. 1–4 a fol. 2, č. 1) a v jednom případě ve dvojici s Františkem Ladislavem Riegreem.

14 Na samostatných portrétech je zachycen na fol. 2, č. 3 a 4, na jedné fotografii stojí vedle Františka Palackého.

15 Samostatně je zachycen na fol. 10, č. 2, ve skupinách s ostatními příslušníky Sokola tamtéž č. 3 a 4.

Obrázek 3 – Podobenka Boženy Němcové vydaná na památku odhalení spisovatelčina pomníku Americkým klubem dam (líc a rub).

ruda¹⁶ a Bedřich Smetana¹⁷), několik osobností je zpodobněno na dvou různých vizitkách (Jan Evangelista Purkyně,¹⁸ Božena Němcová,¹⁹ Ferdinand Čenský,²⁰ Julius Zeyer²¹ a Eliška Krásnohorská²²). Některé fotografie naopak zachycují dvojice či trojice osobností. V prvním případě jsou spolu zvěčněni dva představitelé staročeské strany F. Palacký a F. L. Rieger. Ve druhém případě je vyfotografován na jednom snímku Julius Grégr a Karel Klauďy, které svedlo dohromady v roce 1862 projednávání případu, v němž byl Grégr obžalován z několika tiskových přečinů a Klauďy se ujal jeho obhajoby. Konečně třetí dvojice skupinových výjevů představuje dvě skupinky sokolů okolo Miroslava Tyrše.²³ A ještě bychom v albu našli jednu skupinovou ateliérovou fotografii zachycující cestovatele Otakara Feistmantela obklopeného skupinou obyvatel indického subkontinentu. Bohužel v tomto případě snímku chybí přesnější lokace jeho vzniku.

Pouze jediná vizitka pak zachycuje nikoli osobu, ale neméně významný dobový fenomén, a sice dobový periodický tisk. Jen připomeňme, že jazykově české noviny se podílely

16 I jeho podobenky zachycují celkem ve třech různých životních fázích (fol. 12, č. 1, 2 a 4).

17 Fol. 20, č. 1, 3 a 4.

18 Fol. 6, č. 3 a 4.

19 Fol. 5, č. 1 a 2.

20 Fol. 13, č. 1 a 2.

21 Fol. 15, č. 3 a 4.

22 Zatímco fotografie jedné osoby bývají soustředěny na jedné straně alba, podobenky Elišky Krásnohorské z tohoto pravidla jako jediné vybočují. Fotografie zachycující spisovatelku v pozdějším věku najdeme na fol. 17, č. 3, v mladším věku je zachycena na posledním foliu (fol. 25, č. 4).

23 Fol. 10, č. 3 (Tomáš Černý, Jindřich Fügner a Miroslav Tyrš) a č. 4 (Podobenka zhotovená při příležitosti IX. všesokolského sletu, na níž je zachycen Miroslav Tyrš se svými pobočníky V. Roubalem a Jar. Stýblem).

na pozdvižení české politické scény, českého jazyka a kultury.

Podle jakého klíče byly osobnosti vybírány a jak je album vnitřně uspořádáno? Přehled všech zastoupených osobností představuje tabulka č. 1. Je zřejmé, že sběratelský zájem Bohuslava Duška byl široce rozprostřen po různých oborech činností a podle těchto oborů také jednotlivé fotografie seskupoval, resp. se o to alespoň snažil. Jako první byli zařazeni oba již zmiňovaní významní politici Palacký a Rieger. Po nich následují ka-

Obrázek 3 – Skupinová fotografie, v jejímž středu u stolu sedí cestovatel Otakar Feistmantel.

toličtí duchovní, kteří se podíleli svou pedagogickou a literární činností na posílení českého národního povědomí. O několik dalších folií se pak dělí světšší spisovatelé, novináři a vědci. Po jistém tematickém předělu představovaném zakladateli Sokola a Annou a Vojtou Náprstkovými v albu opět nalezneme básníky, spisovatele či překladatele. Tento oddíl je ukončen podobenkou dvou cestovatelů a následují malíři a hudební skladatelé či hudebníci. Zcela minoritně jsou zastoupeni divadelníci a herci, což je způsobeno pravděpodobně tím, že pro ně měl Dušek rezervováno zcela samostatné album. Celou galerii výjimečných osobností české kultury pak završují podobenky buditelů žijících již v 18. a na počátku 19. století. Jedinou osobností, která do sběratelského konceptu alba ne zcela zapadá, je ruský skladatel Petr Iljič Čajkovský.

Určitý systém můžeme sledovat i v umístění fotografií na stránky alba. Pokud je zastoupena jedna osoba vícekrát, pak fotografie kopírují tok času a sledujeme postupné stárnutí zachycené osobnosti. Výjimku z tohoto pravidla představuje jen Eliška Krásnohorská, u níž je nejprve zařazena fotografie z pozdějšího věku a teprve na samém konci vyobrazení z mladých let. V tomto případě je však pravděpodobné, že Dušek jen zaplňoval poslední volná místa v již hotovém albu a nechtělo se mu bořit již hotovou skladbu celého díla. Tomu by ostatně odpovídalo i ne zcela logické zařazení nejstarší generace obrozenců na poslední list alba. Zajímavou kompozici představuje stránka se dvěma podobenkami Boženy Němcové ve společnosti Václava Bolemíra Nebeského a Jana Helcelety, s nimiž oběma ji pojil blízký osobní vztah. Na jednom listu alba jsou zařazeny také sestry Sofie Podlipská a Karolína Světlá. Fotografie manžela Podlipské Josefa je však zařazena až na následujícím foliu ve společnosti Aloise Vojtěcha Šembery, Josefa Václava Tomka a Josefa Václava Friče. Manžel Karoliny Světlé, Petr Mužák, pak chybí v albu úplně, i když by si jistě pro své zásluhy o šíření humanistického písma v Čechách místo mezi předními osobnostmi této doby zasloužil. Pravděpodobně se však majiteli alba žádnou jeho podobenku nepodařilo získat.

O foliu věnovaném předním osobnostem Sokola jsme se již zmiňovali výše.

Místa vedle sebe na jednom foliu byla přidělena jediným dvěma příslušníkům starých českých šlechtických rodů, kteří se do alba dostali – a sice nejvyšší maršálek Českého království Ferdinand Jiří kníže Lobkowicz a Jindřich Jaroslav hrabě Clam-Martinič. Můžeme je nalézt na jednom foliu ve společnosti Julia Grégra a Karla Klauudyho a Jana Erazima Vocela.

Věnování

Některé z fotografií nesou výrazné stopy po tom, že skutečně sloužily jako upomínkové předměty na zobrazenou osobu. Celkem 23 z nich totiž obsahuje vlastnoruční záznamy vyfotografovaných osob. V některých případech se jedná pouze o podpis, případně datum a místo, kdy a kde k obdarování došlo. Občas však nalezneme i obsáhlejší záznamy s burcujícím či alespoň povzbuzujícím poselstvím. Dr. Jan Helcelet dopsal na svou podobenku věnování: „Krásotu, pravdu, svobodu.“, Alois Vojtěch Šembera pak nabádá obdarovaného větou, kterou jsme zvolili i jako součást názvu našeho textu: „Hajme mužně pravdy, práva, tím jen vzejde vlasti sláva.“ a kníže Clam-Martinič připsal ke své podobence: „Slavný život nebo slavná smrt.“ Jen ojediněle můžeme ze samotného věnování zjistit i to, komu byla podobenka dedikována. Josef Václav Frič daroval fotografii „svému ctěnému příteli Pažoutovi v upomínku na Drážďany a Vídeň“. A hudební pedagog a pěvec František Pivoda zapsal věnování „své dceři numero eins Míle“.

Mezi ostatními fotografickými vizitkami pak na první pohled zaujme ta náležející Čenku Šerclovi, proslulému polyglotovi a později profesoru srovnávací jazykovědy, který ovládal více než 30 jazyků. Působil doma a svým angažmá na zahraničních univerzitách získal i mezinárodní renomé. Na rubu své podobenky dokazuje znalost čtyř exotických jazyků, více se jich na omezenou plochu nevešlo.

Závěr

Naše poznání vztahující se se k výše zmiňovanému albu je doposud limitované a některé záležitosti k němu se vzájemně pravděpodobně nebudou zcela zodpovězeny asi nikdy. Samotné album nám o svém vzniku mnoho nevyovídá a ani komplementární prameny obsažené v osobním fondu Bohuslava Duška se k němu nijak blíže nevyjadřují, pouze za-

Obrázek 4 – Jediná fotografie v albu, která nezpodobňuje osobnost, ale významný dobový fenomén – periodický tisk.

chycují jeho existenci jako součásti bohatých Duškových sbírek. Je zřejmé, že Bohuslav Dušek nebyl s největší pravděpodobností prvotním držitelem alba, resp. jeho fotografií. Teorii k jeho vzniku je tedy následně několik. Sběratel mohl alba zakoupit již v té podobě, v jaké se nám dochovala, od jejich tvůrce či držitele a pouze je do sbírky začlenil. Dušek také mohl shromážďovat jednotlivé fotografie nákupy či dary a později je vložit do alb sám nebo s pomocí další osoby, pravděpodobně jedné ze svých manželek. Můžeme předpokládat, že by fotografie do alba vkládal sám? Jisté to vůbec není, a to vzhledem k pořadí jednotlivých zastoupených skupin. Hned po nejvýznamnějších reprezentantech politického života Palackém a Riegrovi totiž následují katoličtí duchovní – spisovatelé či básníci. Sám Dušek vystoupil již v roce 1921 z řad katolické církve a těžko by přičkl tak významné místo v albu katolickým kněžím, byť vzhledem k jeho zájmu o český kulturní a společenský život 19. století to nemůžeme ani jednoznačně vyloučit. A konečně neznáme ani vrocení alba, to pouze nepřímou odvozujeme od v něm umístěných fotografií. Pokud tak nešlo o zakoupení již kompletně vytvořeného díla, zdá se být účast alespoň jedné z Duškových dvou manželek více než pravděpodobná. Jistou odpověď však v této záležitosti (alespoň prozatím) neznáme.

Můžeme se ale vyjádřit k jiným – obdobně zajímavým – okolnostem spojeným s existencí tohoto fotografického artefaktu. V první řadě fakt zařazení alba do rozsáhlých Duškových sbírek svědčí o pozitivním Duškově vztahu k fotografickému obrazu. Pokud přihlídneme k existenci rovněž četných rodinných alb (uložených ve fondu Bohuslav a Cyrill Dušek), můžeme hovořit o Duškově ocenění fotografie jako dokumentárního prostředku a ilustrace dějů a událostí, o které mu šlo především, v jeho případě soustředěné na dějiny umění, dějiny výtvarné kultury, ale i dějiny písemnictví či literatury, a to v širokém záběru života české společnosti 19. století. Koneckonců výběr jednotlivých osobností zařazených do fotografického alba ilustruje úzké propojení všech těchto oborů právě v českém prostředí. A bylo by velkou chybou v tomto našem uvažování opominout Duškova jednoznačně doloženou sběratelskou vášeň. O tom, že byly fotografie považovány za platnou část Duškových sbírek, svědčí i důsledné označení ozdobným razítkem vzniklým právě pro identifikaci jeho sbírek.

Obdobně existence tohoto fotografického alba připomíná jednu z významných epoch dějin fotografie, v níž tato vizitková mánie výrazně přispěla k rozšíření fotografického obrazu mezi nejširší lidové vrstvy a z fotografického obrazu učinila všeobecně přijímané mediální sdělení, často prezentované i v podobě fotografického alba zaplněného vizitkami různých motivů a žánrů. To, že vizitky s obrazovým sdělením (ať již se jedná o portréty významných osobností, nebo přírodní scenérie či objekty kulturního významu) se znovu dostávají do obliby, a tudíž jsou i předmětem sběratelského zájmu, svědčí jak o významu tohoto způsobu vizuálního sdělení, tak i o sběratelské předvídatosti a umu samotného Bohuslava Duška. A jistě by bylo dobré, kdyby tato skutečnost přispěla i k rozšíření povědomí domácí laické veřejnosti o jeho životním a sběratelském osudu. Asi nejlépe B. Duška a jeho zálibu charakterizují slova vyřknutá na jeho adresu významným právníkem a sběratelem JUDr. Kamillem Reslerem²⁴: „*Dušek rád přijal každého, kdo se na jeho sbírky přišel podívat a se*

24 Kamill Resler (23. 12. 1893 – 11. 7. 1963), český právník, sběratel, překladatel a bibliofil. K. Resler proslul jako obhájce ex offio obžalovaného bývalého německého státního ministra pro Čechy a Moravu K. H. Franka.

*z nich poučit. Když tu ukazoval všechmu tu krásu a nádheru, rozsah a hloubku vědeckých pracovních hodnot, nebyla v jeho zjevu ani stopa pýchy, ba ani sebevědomí, jen tichá radost člověka, který vidí, že působí druhému potěšení a že mu pomáhá v jeho díle, že mu pomáhá tvořit vyšší hodnoty.*²⁵ Životní dílo, které po sobě Bohuslav Dušek zanechal, této charakteristice dobře odpovídá.

Tabulka 1 – Přehled osobností ve fotoalbu (v pořadí podle zařazení)

Osobnost	Umístění v albu	Vlastnoruční text	Fotoateliér
František Palacký	Fol.1, fol. 2/1	Neuveden	L. Petřík (Praha), F. Fridrich (Praha), J. Brandeis (Praha), L. Angerer (Vídeň)
František Ladislav Rieger	Fol. 2/1-3	Neuveden	L. Angerer (Vídeň), L. Petřík (Praha), J. Fiedler (Praha)
P. Jan Arnold	Fol. 2/4	Neuveden	T. Chramosta (Praha)
P. Václav Štulc	Fol. 3/1	Neuveden	M. L. Winter (Praha)
P. František Doucha	Fol. 3/2	Neuveden	T. Chramosta (Praha)
P. Boleslav Jablonský	Fol. 3/3	Boleslav Jablonský, 22. 8. 1879	Neuveden
Václav Beneš Třebízský	Fol. 3/4 , 23/1	Neuveden	Neuveden, J. Mulač (Praha)
Karel Hynek Mácha	Fol. 4/1	Neuveden	Neuveden
František Ladislav Čelakovský	Fol. 4/2	Neuveden	Neuveden
Karel Havlíček Borovský	Fol. 4/3	Neuveden	J. Mulač (Praha)
Karel Jaromír Erben	Fol. 4/4	Neuveden	Neuveden
Božena Němcová	Fol. 5/1, 5/2	Neuveden	Neuveden
Jan Helcelet	Fol. 5/3	Krásotu, pravdu, svobodu. V létě 1861 Helcelet	Ost und Neumann (Vídeň)
Václav Bolemír Nebeský	Fol. 5/4	Neuveden	Neuveden
Karolina Světlá	Fol. 6/1	Neuveden	Neuveden
Sofie Podlipská	Fol. 6/2	Neuveden	Neuveden
Jan Evangelista Purkyně	Fol. 6/3, 6/4	Neuveden	H. Fiedler (Praha)
Alois Vojtěch Šembera	Fol. 7/1, 8/4	Hajme mužně pravdy, práva, tím jen vzejde vlastní sláva A. V. Šembera m.p. / Hajme mužně pravdy, práva, tím národu vzejde sláva. Ve Vídni 25. srpna 1871. A. V. Šembera m.p.	G. Märkl (Vídeň), L. Hölbling (Vídeň)

Jakub DRÁPAL, *Poslušen zákonů své země a svého stavu. Kamill Resler – Obhájce K. H. Franka*, Praha 2014.

25 Eva RYŠAVÁ, Bohuslav a Hermína Duškoví – mecenáši nové doby; in *Matiční listy. Literární příloha Zpravodaje Matice české*, č. 6, Praha 2008, s. 4.

Osobnost	Umístění v albu	Vlastnoruční text	Fotoateliér
Josef Václav Frič	Fol. 7/2	Ctnému příteli p. Pažoutovi v upomínku na Drážďany i Vídeň 1878 Jos. V. Frič	I. Standl (Záhřeb)
Václav Vladivoj Tomek	Fol. 7/3	W. W. Tomek 28. září 1861	A. Ost (Vídeň)
Josef Podlipský	Fol. 7/4	Neuveden	T. Chramosta (Praha)
Karel Sladkovský	Fol. 8/1	Neuveden	J. Mulač (Praha)
Jan Stanislav Skrejšovský	Fol. 8/2	J. S. Skrejšovský	A. L. Otto (Praha)
Josef Barák	Fol. 8/3	Josef Barák mp.	J. Brandeis (Praha)
Julius Grégr	Fol. 9/1	Neuveden	J. Brandeis (Praha)
Karel Klauďy	Fol. 9/2	Neuveden	J. Brandeis (Praha)
Josef Erazim Vocel	Fol. 9/3	Neuveden	J. Brandeis (Praha)
Kristián Jiří Lobkovic	Fol. 9/3	J. prinž Lobkovicz	L. Angerer (Vídeň)
Jaroslav Clam-Martinic	Fol. 9/4	Slavný život neb slavná smrt. J. prinž Clammartinicz	A. Ost (Víden)
Jindřich Fügner	Fol. 10/1, 10/3	Neuveden	Neuveden, J. Mulač (Praha)
Miroslav Tyrš	Fol. 10/2, 10/3	Neuveden	Neuveden, J. Mulač (Praha), H. Fiedler (Praha)
Tomáš Černý	Fol. 10/3	Neuveden	J. Mulač (Praha)
V. Roubal	Fol. 10/4	Neuveden	H. Fiedler (Praha)
Josef Stýblo	Fol. 10/4	Neuveden	H. Fiedler (Praha)
Anna Náprstková	Fol. 11/1	Neuveden	Neuveden
Vojta Náprstek	Fol. 11/2	Vojta Náprstek 1866	H. Fiedler (Praha)
Vítězslav Hálek	Fol. 11/3, 11/4	Neuveden	Neuveden, H. Fiedler (Praha)
Jan Neruda	Fol. 12/1, 12/2, 12/4	Neuveden	M. Klempfner (Praha), neuveden
Jindřich Hein	Fol. 12/3	Neuveden	Neuveden
Ferdinand Čenský	Fol. 13/1, 13/2	C.k. maj. em. pof. české řeči a literatury na voj. aad. vnov. Městě za Vidni Čenský, m.p. / Ferdinand Čenský, c.k. nadporučík svému příteli Bedřichovi v Praze 186?	C. Scutta (Vídeňské Nové Město), A. Sorgato (Benátky)
Emanuel Tonner	Fol. 13/3	Neuveden	H. Fiedler (Praha)
Adolf Heyduk	Fol. 13/4	Neuveden	Neuveden
Ladislav Quiss	Fol. 14/1	Dr. Ladislav Quiss	Neuveden
Josef Svátek	Fol. 14/2	Neuveden	Lachman (Praha)
Josef Štolba	Fol. 14/3	Neuveden	J. Tomáš (Praha)
Jakub Arbes	Fol. 14/4	Neuveden	J. Mulač (Praha)
Svatopluk Čech	Fol. 15/1	Neuveden	H. Fiedler (Praha)
Josef Václav Sládek	Fol. 15/2	Neuveden	J. Tomáš (Praha)
Julius Zeyer	Fol. 15/3, 15/4	Neuveden	Langer und Pommerreinig (Praha), H. Fiedler (Praha)
František Brodský	Fol. 16/1	Franta Brodský	Sladky a Hansrath (New York)
Čeněk Šercl	Fol. 16/2	Čeněk Šercl	Neuveden
Emil Holub	Fol. 16/3	Neuveden	N. Stockmann (Vídeň)
Otakar Feistmantel	Fol. 16/4	Neuveden	Neuveden

Osobnost	Umístění v albu	Vlastnoruční text	Fotoateliér
Jan Vaclík	Fol. 17/1, 17/2	Činná jen vzájemnost Slovanstvo zbuduje! J. Vaclík 25. května 1862 / Z naší fotografické dílny na Cetinje od J. Vaclíka mp Cetinje, 27. září 1862	C. Jagemann (Viedeň), neuveden
Eliška Krásnohorská	Fol. 17/3, 25/4	Neuveden	F. Bögner (Mladá Boleslav), H. Fiedler (Praha)
Jaroslav Goll	Fol. 17/4	27/4 74 Jaroslav Goll	J. Fiedler (Praha)
Josef Mánes	Fol. 18/1	Neuveden	Neuveden
Karel Purkyně	Fol. 18/2	Neuveden	Neuveden
Bedřich Havránek	Fol. 18/3	Friedrich Hawranek 1881	Langhans a Beran (Praha)
Antonín Chittussi	Fol. 18/4	Neuveden	Žák a Rachota (Praha)
Mikoláš Aleš	Fol. 19/1	Neuveden	Neuveden
Jaroslav Čermák	Fol. 19/2	Neuveden	Bartoš (Praha)
Václav Brožík	Fol. 19/3	Neuveden	J. Tomáš (Praha)
Josef Václav Myslbek	Fol. 19/4	Neuveden	R. Jiříkovský (Praha)
Bedřich Smetana	Fol. 20/1, 20/3, 20/4	Neuveden	Lachmann (Praha), J. Mulač (Praha), neuvedeno
Petr Iljič Čajkovský	Fol. 20/2	Neuveden	Neuveden
Antonín Dvořák	Fol. 21/1	Neuveden	J. Mulač (Praha)
Karel Bendl	Fol. 21/2	Neuveden	Tietz a Gallat (Praha)
Zdeněk Fibich	Fol. 21/3	Neuveden	Tietz a Gallat (Praha)
Karel Kovařovic	Fol. 21/4	Neuveden	J. Mulač (Praha)
Vojtěch Hřímalý	Fol. 22/1	Neuveden	M. Klempfner (Praha)
Vilém Blodek	Fol. 22/2	Neuveden	Neuveden
Jan Lukeš	Fol. 22/3	Neuveden	Lachmann (Praha)
František Pivoda	Fol. 22/4	Své dceři No Eins Mile Havelkowě	J. Tomáš (Praha)
Antonín Rybička	Fol. 23/1	Co nemáme, to mít můžem, jen se mějme rádi. A. Rybička 26. 9. 1871	C. Kroh (Viedeň)
Alois Vojtěch Šmilovský	Fol. 23/2	Neuveden	J. Frank (Klatovy)
Tiskoviny	Fol. 23/3	Neuveden	Neuveden
Mořic Anger	Fol. 24/1	Neuveden	Bachmann (Praha)
František Antonín Šubert	Fol. 24/2	Neuveden	J. Mulač (Praha)
Josef Jiří Kolár	Fol. 24/3	Neuveden	H. Fiedler (Praha)
František Kolár	Fol. 24/4	Neuveden	J. Mulač (Praha)
Pavel Josef Šafařík	Fol. 25/1	Neuveden	Neuveden
Josef Jungmann	Fol. 25/2	Neuveden	Neuveden
Josef Krasoslav Chmelenský	Fol. 25/3	Neuveden	Neuveden